

KAZAKİSTAN'DA SOSYOLOJİ BİLİMİ VE GELİŞİMİNİN ÖN İZLENİMLERİ

Prof. Dr. Kenes BIYEKENOV*

ÖZET

Sosyoloji Küreselleşmenin yarattığı problemleri çözmek için gereken çareleri ve çözüm yollarını göstermektedir. Herkesin Sosyoloji'yle bağlantılı ve çokdisiplinli çalışmalara ihtiyacı vardır. Küreselleşmenin araçlarından yararlanabilmek için; araştırma ve geliştirme çalışmaları, pazar ekonomisi, artan hükümet dışı örgütler (NGO's), sosyal çatışmalar ve terör gibi konular göz önüne alınmalıdır. Sovyet Sosyologlar Örgütü 1958'de kurulmuştur. Kazakistan'da , Felsefe'den ayrı olarak Sosyolojik çalışmalar 1960'da başlamıştır. Fakat bu çalışmalar devlet tarafından idare edilmekteydi.1991'de Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla Sosyolojik çalışmalar artmıştır. Özellikle 2003'te "1. Kazak Sosyologlar Kongresi"yle Sosyoloji'nin gelişimi yolunda önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, küresel sorunlar, Sosyoloji bilimi

ABSTRACT

In solving the problems of gobalization Sociology shows the remedies and solutions. Every one needs to work with sociology and interdisciplinary relations must be intensified. Benefüt from the tools of globalization must take investigation and research works market economy increasing non- governmental bodies, social conflicts and terror into consideration. Soviet Sociologists Association was established in 1958. Apart from Philosophy Sociological studies began in 1960 in Kazakistan. But those studies were dominated by the state. By the national independence of Kazakistan in 1991 sociological studies increased. By the establishment of the " First Congress of Sociologist of Kazakistan " in 2003 the remarkable attemps made on the progress of sociology.

Key words: Globalisation, global problems, Sociology

* El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Felsefe ve Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Başkanı

Sosyoloji bilimi bir çehre değiştirmektedir; yeni yönelimlerin, amaçların ve bilimsel uğraşların tarzları bulunmaktadır. Günümüz Sosyoloji araştırmalarında karşılaşılan sorunların çözümünde yeni yönelimler görülmektedir: bilinçli topluluk kimliği, vatandaşların dernek ve devlet haklarından yararlanması için öngörülen değişiklik, Batı ile Doğu toplumları arasında sağlanan strateji ve yönetsel araç-bilgi işlemleri. Özellikle, yapısal, toplumsal tezatlar ve çatışmalar, bugün işlemekte olan süreçte karşılaşılan sosyal sorunlar tetkik edilmekte; gelecekteki farklı sosyal modellerin, pazar ekonomisi ilişkileri ve insanın dünyasal gelişiminin boyutları, ekoloji, derneklerin ruhsal konumu ve bir sonraki modernizasyon perspektifleri tahlil edilmektedir.

Sosyoloji biliminin yeniden örgütlenmesi için karşılaşılan sorunların sistemli olarak Sosyolojik araştırmasında temelde devlet desteğinin sağlanması gerekmektedir. Bunun için gelişmiş Batı ülkelerindeki model esas alınmalıdır. Çünkü, Batıdaki bütün bilimsel gelişmeler devlet desteği ile yürütülmektedir.

Bilgide küreselleşme süreci ve bu süreç içinde Kazakistan'ın konumuyla ilgili tartışmalar devam etmektedir. Kazakistan Sosyolojisinin inceleme alanı hakkında net bir fikir elde etmek için diğer sosyal bilimlerle ilişkileri ve etkileşimleri araştırılmaktadır. Maalesef, bu etkileşim, büyük bir itibar kaybına uğramış Sosyoloji biliminde fark edilmemektedir. Rusya Eğitim Bakanlığı kararında devlet destekli bilimsel faaliyetler sadece tarih, felsefe ve yabancı diller alanında sürdürülmektedir. Buna karşılık Sosyoloji eğitim ve öğretim programlarının hayata geçilmesi için kendi özel alanı bulunmamaktadır. Kanaatimizce, bunun beş nedeni bulunmaktadır:

1. Dernek faaliyetleri toplumsal bilinçte açık olarak bir kırılma geçirmiştir. Sosyoloji bir bilgi türü olarak empirik çabaların sonucu olarak görülmüştür. Bunun neticesinde Sosyoloji gerçek teorik yapısının dışında tahribe uğrayarak dernek faaliyetlerine bir tür soruşturma olarak yansımıştır. Yani, aritmetik çoğunluğun: sosyal grupların, cumhuriyetin, ulusun, devletin, siyasi partilerin kapsamına girmektedir. Eğer, bu çoğunluğun görüşü ise buna saygı duymak gerekmektedir. Gerçekte ise bu böyle anlaşılmaktadır.

2. Dernek faaliyetleri azami nesnellikle irdelenmiyor. İnsanlara, sadece araştırmaların sonuçları hakkında bilgiler ulaştırıyor. Araştırma sonuçları yayımlandığı zaman bunların ne zaman ve hangi ortamlarda yapıldığı mutlaka belirtilmelidir. Bu yapılan çalışmalar üzerinde hiçbir kuşkuya yer bırakmayacaktır.

3. Düşünsel ve etkileşimlerin nesnel konumunu ortaya çıkartmak için farklı ortam gerekir. Bu doğrultuda da Sosyolojik hizmetler gerçekleştiriliyor, ama böyle bir ortam yoktur.

4. Bilimsel dernekler ortamında demokratik anlayış neredeyse yoktur. Yapılan haberler sürdürülen araştırmaların metodlarını doğrulamamaktadır.

5. Ülkemizin pazar ekonomisini benimsemesi, hayat statndarlarının düşmesi gibi toplumsal olaylarda Sosyoloji biliminin konuları kapsamına alınmalıdır.

Günümüzde Sosyoloji insanlığı ortak bir amaca doğru yönlendirmek gayreti içindedir. Küresel sorunların çözümünde, tedavisi zor hastalıklarla mücadelede, doğal dengelerin korunmasında gereken çabanın harcanması için insanları ortak amaçta birleşmeye davet etmektedir. Sosyoloji sosyal faktörleri, stratejik önemde küresel süreçleri irdelemektedir. Sosyolojinin dikkat merkezindeki konulardan biri de yeni küresel savaş olan sosyal çatışmaların sonuçlarının irdelenmesidir. Bunun en büyük örneği terördür. Terör hareketleri, uluslararası sorunlar, askeri ceza hareketleri de buraya dahil edilmelidir. Sosyoloji aşırı tepkilerin sosyal gerekçelerini ortaya koymalı, uluslararası hukuku yeni doğrultuda analiz etmelidir. Örneğin, savaş yasaları ve askeri cinayetler.

Yaşamımız sürekli değişmekte olan bir dünyayla bağlantıdadır. Dünya neden bu değişimleri geçirmektedir? Neden yaşam tarzımız bir önceki kuşağın yaşamından farklıdır? Bizi gelecekte ne gibi değişimler beklemektedir? Bütün bu sorular Sosyolojiyle, insanın sosyal yaşama bakışı ve Sosyoloji etüt çalışmalarıyla ilgilidir.

Kazakistanın da üyesi bulunğu eski Sovyetler Birliği'nde, Sosyolojinin yapılanmasında ve oluşumunda özellikle politik ve sosyal değişimler etkili oldu. Felsefeden ayrılan Sosyoloji, esasen 1960'lı yıllarının sonunda kurumsallaşmaya başlayacaktı. O dönemde Sosyoloji bilimi önemli ölçüde devlet desteğini almıştı. Sovyet Sosyologları Cemiyeti 1958'de kurulmuştur. İlk sosyal araştırmalar enstitüsü 1968'de faaliyete geçti. 1972 yılında ise bu kurum Sosyoloji Araştırmaları Enstitüsü adını aldı. 1974'te Sovyet Bilimler Akademisi bünyesinde "Sosyoloji Araştırmaları Enstitüsü" oluşturuldu.

Sovyetler Birliği'nde Sosyoloji alanında yaşanan bu gelişmelerin etkisi altında 60'lı yılların başından itibaren Kazakistan'da da Sosyoloji bilimi

alanında bir hareketlilik gözlenmiştir. A. N. Nısanbayev, M. S. Ajenov, V. A. Saprikin, V. A. Çernyak, N. A. Aitov, D. Kşibekov, M. M. Tajin, R. K. Kadırjanov, L. A. Baydeldinov, K. G. Gabdulina, E. M. Arın, S. K. Seydumanov, A. İ. Artemyev, K. U. Biekenov, A. G. Akmambetov gibi bilginler ortaya çıktılar.

1991'de Kazakistan bağımsızlığına kavuştuktan sonra geçen süre zarfında Sosyoloji alanında büyük bir bilimsel gelişme sağlanmıştır. Ülkenin birçok üniversitelerinde Sosyoloji bölümleri ve Sosyoloji merkezleri faaliyete başlamıştır.

Farabî Kazak Milli Üniversitesi'nde 1988 yılından itibaren Sosyoloji bölümü faaliyettedir ve bölüm öğrencilere ve uzmanlara profesyonel hazırlanma programını ve farklı branşlardan teorik ve uygulamalı Sosyoloji dersleri verilmektedir. Bugüne kadar 500'den fazla sosyologa uzmanlık derecesi verilmiştir.

Sosyolojinin farklı altbilim dallarının okutulduğu bölüm, aynı zamanda Sosyoloji dalında ülkemizdeki yüksek lisans programları uygulayan bir mekrez konumundadır. Bu etkin çabalar uluslararası konferansların ve sempozyumlarını düzenlenmesine kadar ulaşmaktadır. Üniversitenin teşebbüsüyle I. Uluslararası Sosyoloji Konferansı yapılmış, 'Tatbiki Sosyoloji incelemeler: tecrübe, imkanlar ve perspektifler' başlıklı uluslararası seminer ve diğer aktivitelere gerçekleştirilmiştir.

Her yıl Kazakistan üniversitelerinden mezun olan uzman sosyologların sayısı artmaktadır. Sosyolojinin farklı dallarında öğrenciler yüksek lisans ve doktora tezleri yapmaktadırlar. Çeşitli bilimsel yazılar yayınlanmaktadır. Araştırma merkezleri ortaya çıkmaktadır. Onların faaliyet alanında Sosyoloji araştırmaları ağırlık teşkil etmektedir.

Kazakistan Sosyolojisi için bugün "yeni bir sayfası açılıyor" diyebiliriz. Zira bu alanda bir çok kitaplar, dergiler ve gazeteler yayınlanmaktadır. İncelemeler, Sosyolojik Edebiyat, konferanslar, seminerler, bilim programları, bilimsel dergilerin faaliyeti ve uzmanlar heyeti, yabancı uzmanlarla temaslar ve İnternet eşliğinde bilgi alış veriş; bütün bu çabalar Kazakistan sosyologlarının uzmanlık alanını oluşturuyor. Sosyoloji çalışmalarının öngörülerinden biri de Kazakistan uygarlığının sosyal ve medeni yönlerinin araştırılmasıdır.

Fakat bütün bu olumlu gelişmelerin yanında Kazak Sosyolojisinin önemli sorunları da yok değil. Nitekim Sosyoloji birliği hala kurulamamış,

bilimsel okullar oluşturulmamış, Sosyoloji derslerinde genel kanılar ortaya çıkmamıştır.

Bütün bu sorunların çözümü için büyük bir çaba harcandığını söyleyebiliriz. 2003 yılında gerçekleşen ve Kazakistan Sosyologlarının birinci Kongresi olan “Kazakistan Derneği ve Sosyolojisi: Yeni Düşünceler” adıyla düzenlenen girişim bu yönde ilk adımdır.

Son olarak bu gibi toplantıların düzenlenmesine büyük önem verdiğimi belirtmek istiyorum. Bu sayede sorunlar, elde edilen başarılar hakkında bilgi, tecrübe, uzmanlarla tanışma imkanımız doğmaktadır. Bu yüzden kendi adıma ve tüm Kazak sosyologlar adına toplantının bütün organizatörlerine samimi dileklerimi ve teşekkürümü ifade etmek istiyorum.

KAYNAKÇA

Sosyoloji Araştırmaları Dergisi , № 5, s. 92. 70.

Grigoryev S. İ – Subetto A. İ, Osnovi neklasıçeskoy soçiology, Barnaul 2000, s. 74.

Sayasat Dergisi, Almatı 2000, № 6-7, s. 93.